

Mindez általánosság, de benne van a közhely, a közmondás igaza, mihelyst több a szólamnál, s a szavaknak munkabeli, cselekvésbeli fedezete van. A pusztágra mániákus a nemzethalál tünete a történelemben, ne is elégedjünk meg ma, a társadalmi felemelkedés, a tudományos-műszaki forradalom pezsgő korában a csak-írás-sal. A tollnak közügyi felelőssége van, az írásnak folytatódnia kell az életben, erre való, másként nincs is értelme. Ez éltet engem, ez éltesse a folytatókat.

— Életpályád egyik nehéz, de jellemző pillanatában a boldogság kategóriáin gondolkodtál, s mihelyt alkalmad nyílt ismét a közlésre, elmélkedésednek ezt az eredményét tártad olvasóid elé. Legalább három országban a közélet, az irodalom elismert „nagy öregjeként”, közmegbecsüléstől övezetten (amit ellenfeleid, ellenségeid is kénytelenek tudomásul venni), nem akármilyen könyvek és tanítványok birtokosaként — 75. születésnapodon boldognak érzed-e magad? A börtönben kidolgozott boldogságkategóriákat változatlanul érvényeseknek tartod?

— Talán bizony nem akarunk mindnyájan boldogulni? Nem akarunk személyileg és családirag, nemzetiségileg és országosan, nemzetközi békében és emberségben boldognak lenni?

De profundis, Jilava kazamatáiból kiáltva, próbáltam valamikor a boldogság kategóriáit számba venni, ami eléggé példázta, hogy éppen a boldogtalanság szüli a vágyat, szárnyalja fel a képzeletet, serkent boldogságra. S amikor minden ember jogos óhaját szolgáljuk, akkor már a közboldogságot keressük, s ez mindig az emberiség alapelve volt. Igaz, lehet, hogy amit és ahogyan akkor megfogalmaztam (később az *Utunk* közölte), az kevesebb is, több is volt a megvalósíthatónál, benne rejlett még a szocialista kezdetek chiliasztikus vágyakozása, mintegy utópisztikus elképzelése annak, hogy már maga a szocializmus megold mindent. Újabb negyedszázad elteltével világosabban látszik, mi volt reális, és mi haladta meg a lehetőségeket, avagy mit akasztott el valami ellenerő. Maga a törekvés azonban, a humánus követelése az időtől, maradjon csak változatlan.

Ami a magam betöltött háromnegyed százados korát s a magam boldogságát illeti, hát igazán csak egyedi véletlen, hogy még élek, nyugodt családi körülmények közt, önfeláldozó feleséggel, új családokat alapító fiúkkal, frissen induló unokákkal. Munkám is van, dolgozni tudok, s ez karban tart. No de ez nem dönt el semmit sem közös nagy dolgainkat illetőleg, hiszen az ellenkezője is véletlenek játéka volna. Ami törvényszerű, az nem egyedi, hanem mindig a közös. Küzdelmeimben sohasem maradtam magamra, s nemcsak a hátralevő munkámban bízom, hanem mindazok igyekezetében, akik — ha a varázslatos boldogság szót hiába nem is veszik fel — valójában a közösség zavartalan boldogulását mozdítják elő.

IMRE LAJOS METSZETE